

Formless Architecture

Formless Architecture

Streszczenie

W dobie przemian cywilizacyjnych, technologicznych i kulturowych tradycyjne przestrzenie społeczne zostały w dużej mierze zastąpione przez wirtualną rzeczywistość. Młode pokolenie przeniosło potrzebę uspołecznienia, bycia w towarzystwie, dzielenia się uczuciami do wirtualnych portali społecznościowych i na fora internetowe. Architektura tworząca przestrzenie wspólne stała się dla nich zbyt sztywna i straciła na atrakcyjności w porównaniu z dającym pełną swobodę internetem. Powstaje więc pytanie: czy na rewolucyjne zmiany nie należałoby odpowiedzieć zupełnie nowymi przestrzeniami publicznymi i społecznymi? W artykule na podstawie trzech projektów przedstawiono poszukiwania nowych rozwiązań, nowych myśli w projektowaniu. To próba zdefiniowania nowej architektury, elastycznej, stanowiącej tło dla ludzi i zdarzeń, które się w niej odbywają, składającej się z ofert i propozycji, nie nakazów i zasad. To także próba przedstawienia architektury skupiającej się wyłącznie na meritum: ludzkiej potrzebie, emocji, interakcji, kontakcie, zapachu, dotyku, atmosferze; architektury całkowicie uwolnionej od „formy”.

Abstract

In the era of civilization, technological and cultural transformations, most traditional social spaces have been replaced with virtual reality. The young generation has shifted its need to socialize, be in somebody's company and share feelings to community portals and forums. Architecture creating common spaces has become too rigid and unattractive to them in comparison with the Internet which guarantees total freedom. Therefore, the following question arises: should we respond to these revolutionary changes with brand new public and social spaces? On the basis of three projects, this article presents a search for new solutions and new ideas in design. It attempts to define new architecture – flexible, forming the background for people and events, consisting of offers and propositions instead of commands and rules. It also tries to show architecture focusing on the essence: human need, emotion, interaction, contact, scent, touch, atmosphere – i.e. formless architecture.

Słowa kluczowe: formless architecture, formless future, xyz structure, dense silence, dwa światy, tło, architektura jako tło, płynna przestrzeń społeczna.

Keywords: formless architecture, formless future, xyz structure, dense silence, two worlds, background, architecture as background, liquid social space

Żyjemy w czasach zmian – jeszcze do niedawna było to stwierdzenie, które mogło wywoływać sprzeczne opinie, dziś – po tym, jak przez świat przewinęła się fala kryzysu – podważone zostały fundamenty systemu, w którym funkcjonujemy. Nasze życie zawodowe i prywatne nosimy zapisane w smartfonie mieszczącym się w kieszeni, prawda ta zdaje się być zgoła banalna, wręcz ocierająca się o truizm. Postęp cywilizacyjny i technologiczny spowodował zmiany kulturowe i społeczne w tempie niezwykle dynamicznym; dziś mało kto pamięta czasy bez telefonu komórkowego. Zmieniło to formę komunikowania się w sposób radykalny – jednak dopiero pojawienie się internetu wprowadziło w tych kwestiach całkowitą rewolucję. Wirtualny świat „ładnych obrazków” stał się dla młodego pokolenia równie oczywistym składnikiem życia jak powietrze. Atrakcyjność przekazu, anonimowość, swoboda wypowiedzi, liberalność wyrażanych poglądów sprawiły, że wiele osób przeniosło potrzebę uspołecznienia, bycia w towarzystwie, dzielenia się uczuciami do wirtualnych portali społecznościowych i na fora internetowe. Sztywna architektura przestrzeni społecznych została wyparta przez płynną wirtualną rzeczywistość. Jeśli zatem w tak krótkim czasie istnienia internetu można zobaczyć wyraźne zmiany w postrzeganiu świata i budowania relacji między-

We are living in the times of transformations – such a statement could evoke contradictory opinions not so long ago. These days, in the middle of an economic crisis, the foundations of the system we live in are challenged. Our professional and private lives are stored in pocket smartphones – it is a banality or even a truism.

The progress of civilization and technology causes very dynamic cultural and social changes. We can hardly remember the days without mobile phones which radically altered the forms of communication. It was the birth of the Internet, however, that commenced a genuine revolution in this field. For the young generation, the virtual world of “pretty images” has become as obvious and omnipresent as the air we breathe in. Owing to the attractiveness of messages, anonymity, the freedom of speech, the liberality of expressed opinions, a lot of people shifted their need to socialize, be in somebody's company and share feelings to community portals and forums. The rigid architecture of social spaces has been squeezed by liquid virtual reality. Thus, if we can already see evident changes in the perception of the world

ludzki, rodzi się pytanie o skutki takiej kolei rzeczy w następnych latach. Czy na rewolucyjne zmiany nie należałoby zatem odpowiedzieć zupełnie nowym sposobem myślenia o przestrzeniach społecznych i publicznych, nie tylko w miejscach zamieszkania, ale w całej ich istocie? Czy nie należałoby zaproponować zupełnie odmiennej architektury, odkładającej dotychczasowe stereotypy i zasady projektowania na rzecz nowego ładu? Architektury równie liberalnej, swobodnej, anonimowej i płynnej, jak przestrzeń wirtualna?

Zmiany w architekturze zawsze były wynikiem rozwoju wielu czynników, począwszy od postępu technologii, wiedzy o materiałach, konstrukcji etc., skończywszy na stopniu świadomości estetycznej klientów i całego społeczeństwa. Jednak nawet w tym powolnym i złożonym procesie zmian zawsze pojawiały się budynki przełomowe, będące pojedynczymi impulsami wywołującymi refleksję: czy aby to nie teraz nastał czas na nowe? Tak było w przypadku Domu nad Wodospadem Franka Lloyd Wrighta czy Jednostki Marsylskiej Le Corbusiera. Pokuśmy się zatem o mały eksperyment, wybiegnijmy myślami w przyszłość i postarajmy się zdefiniować, jaka mogłaby być architektura w następnych dziesięcioleciach? Jak mogłyby wyglądać przestrzenie mieszkalne, publiczne i społeczne, w których będą żyć i pracować dzieci naszych wnuków – przestrzenie na tyle otwarte i zmienne, aby stały się atrakcyjne dla pokolenia wychowanego w dobie internetu. Prawdopodobnie będzie to architektura elastyczna stanowiąca tło dla ludzi i zdarzeń, zbudowana z przestrzeni liberalnych i neutralnych, pozbawiona dominant, symetrii i innych klasycznych zasad, skupiająca się wyłącznie na meritum: potrzebie, emocji, interakcji, kontakcie, zapachu, dotyku, atmosferze – architektura całkowicie uwolniona od „formy”. Niech prawdziwa „forma” architektury rodzi się między ludźmi! Niech oni decydują, kiedy i jaka będzie ich przestrzeń społeczna, która składa się z ofert i propozycji, a nie nakazów i zasad. Niech przestrzeń ta będzie płynna, zmienna i nieokreślona, wyzwalamąca zaangażowanie, kreatywność, chęć działania, motywowania do spontanicznego i żywiołowego tworzenia solidarności społecznej. W ten sposób przestrzeń realna będzie w stanie konkurować ze swobodą oferowaną przez przestrzeń wirtualną.

Projekty przedstawione poniżej starają się zmierzyć z wyzwaniem stworzenia architektury pozbawionej konkretnej formy i funkcji. Pokazują zderzenie pomysłu Formless Architecture w trzech zupełnie odmiennych przypadkach:

- 1 – hybryda mieszkalno-społeczna (DENSE SILENCE¹), która skupia się na idei i jest niejako pozbawiona kontekstu,
- 2 – niezależna przestrzeń społeczna, starająca się rozwiązać problemy w gęstej zabudowie mieszkalnej, pozbawionej miejsc publicznych (XYZ structure²), a co za tym idzie będąca projektem potrzebującym kontekstu do rozważań,
- 3 – budynek szkolny – bodziec wprowadzający przestrzeń społeczną, która ma za zadanie reaktywować okolicę (DWA ŚWIATY³) – jest to projekt całkowicie oparty na zaistniałym kontekście.

DENSE SILENCE powstał w efekcie międzynarodowych warsztatów w Szwecji. Zadaniem młodych architektów było opracowanie projektu dla miejscowości Hudiksvall, który ponownie zaznaczy jej istnienie na mapie Szwecji. Jako miejsce interwencji projektowej wybrana została postindustrialna, dokowa, opuszczona strefa w niedalekim sąsiedztwie historycznego centrum. Głównym problemem, a zarazem największym wyzwaniem, okazało się znalezienie argumentów, które

and the construction of interpersonal relations, what results of such a course of nature will appear in the years to come? Should we respond to these revolutionary changes with a brand new manner of thinking about social and public spaces, not just in places of residence but in their core? Should we suggest completely different architecture which abandons earlier stereotypes and principles of designing for the sake of new order? Architecture that would be as liberal, free, anonymous and liquid as the virtual space?

Changes in architecture have always been the resultant of numerous factors – technological progress, knowledge of materials, constructions, the degree of clients and entire society's esthetic awareness etc. However, even in this slow and complex process of changes, some breakthrough buildings have always sprung up as single impulses arousing the following reflection: is it not the time to taste the new? It was exemplified by such designs as Frank Lloyd's Waterfall House or Le Corbusier's Unite Marseille. Thus, let us carry out a little experiment, look ahead and try to describe the architecture of the decades to come. What will residential, public and social spaces meant for our grandchildren's children – open and changeable spaces, attractive for generations raised in the Internet era – look like? It will be probably flexible architecture forming the background for people and events, built of liberal and neutral spaces without any dominant features, symmetries or other classical principles, focusing on the essence: need, emotion, interaction, contact, scent, touch, atmosphere – i.e. formless architecture. Let the genuine “form” of architecture be born amongst people! Let them decide about the time and shape of their social space consisting of offers and propositions instead of commands and rules. Let this space be liquid, variable and undefined; let it spark off involvement, creativity, the willingness to act, motivation for spontaneous social solidarity. As a result, real space will be able to compete against freedom offered by the virtual world.

The designs presented below attempt to face the challenge of creating formless and functionless architecture. They show the idea of such architecture in three totally different cases:

- 1 – a residential and social hybrid (DENSE SILENCE¹) which concentrates on an idea being virtually deprived of its context,
- 2 – an independent social space which tries to solve problems in dense development without any public spaces (XYZ Structure²) and consequently needs a context for ruminations,
- 3 – a school building, a stimulus introducing a social space expected to reactivate its neighbourhood (TWO WORLDS³), entirely based upon the existing context.

DENSE SILENCE came into being as a result of international workshops in Sweden. The young architects' task was to prepare a design for the town of Hudiksvall which would revive its existence on the map of Sweden. An abandoned postindustrial dockland zone in the vicinity of the historical centre was chosen as the venue of design intervention. The main problem as well as the greatest challenge was to find

byłyby w stanie przyciągnąć nowych mieszkańców do miasta. Obecnie, ze względu na scentralizowanie i skupienie większości ośrodków naukowych i zawodowych w Sztokholmie, niewielkie miejscowości jak Hudiksvall, muszą konkurować ze stolicą i walczyć o swoją atrakcyjność. Położenie 350 km od metropolii skreśla możliwość funkcjonowania Hudiksvall jako dzielnicy mieszkaniowej dla mieszkańców Sztokholmu. Jednocześnie ze względu na nieporównywalnie niższą ofertę pracy, rozrywki czy dostępnych produktów, Hudiksvall nie jest w stanie skutecznie przyciągnąć nowych pokoleń.

Projekt Dense Silence proponuje oprzeć strategię rozwoju miejscowości na czynnikach całkowicie niezależnych od pozostałych szwedzkich miast, skupia się na tym, co najbardziej charakterystyczne i unikatowe dla Hudiksvall i innych północnych osad – ciszy i wyizolowaniu. Dzięki reinterpretacji tradycyjnej formy szwedzkiego domu letniskowego stworzono hybrydę mieszkalną. Kreuje ona bogactwo przepływających się pojedynczych przestrzeni, które mogą pełnić funkcję zarówno kawalerek, większych mieszkań, jak i obiektów publicznych z miejscami do licznych społecznych wydarzeń o różnej skali, a także pracowni lub po prostu domów letniskowych. Przy takiej masie nie jest ważna ilość obiektów, ani tak naprawdę ich rozmieszczenie, a forma architektoniczna schodzi na drugi plan; meritum projektu stanowi to, w jaki sposób będą korzystać z niego przyszli użytkownicy. Przeznaczenie pod wynajem poszczególnych domków (co jest klasycznym przykładem tradycyjnego funkcjonowania domów letniskowych w Szwecji) zapewnia jego okresowym użytkownikom spokój, prywatność i wyciszenie. Jednocześnie ich ekstremalne nagromadzenie w jednym miejscu wyzwala u mieszkańców świadomość przebywania w większej społeczności, a co za tym idzie mobilizuje ich do przemyślnych (lub spontanicznych) działań w grupie. Niedopowiedzenie funkcji, przedstawienie jej jako pakietu propozycji, sprawia, że architektura prowokuje do czynnego jej użytkowania, zmieniania. Motywuje ona również do poszukiwania nowych zastosowań, zmusza użytkowników do ciągłej interakcji i dialogu z otoczeniem, dzięki czemu wytwarzają się więzi społeczne między mieszkańcami. Można powiedzieć, że projekt jest tłem dla przebywających w niej ludzi i odbywających się tam czynności. W przypadku **DENSE SILENCE** mamy do czynienia z architekturą całościowo projektowaną od podstaw – zaproponowaniem nowego środowiska mieszkalnego przepływającego się z przestrzeniami społecznymi. Projekt ten jest koncepcją strategicznego rozwoju dla Hudiksvall i pomysłem na jego społeczną reaktywację. W przypadku kolejnego projektu – **XYZ Structure** – kontekst jest zastany i realny i dotyczy mieszkalnych terenów urbanistycznych pozbawionych jakichkolwiek przestrzeni społecznych, publicznych, zielonych czy przyjaznych mieszkańcom.

XYZ jest propozycją projektowania budynków właśnie w tych skrajnych przypadkach, będących w większości najbardziej intensywnie zabudowanymi częściami miast. Projekt może zostać zaadaptowany do dowolnego miejsca, w którym mała wielkość działki nie jest w stanie pomieścić dużego placu, podwórka czy np. placu zabaw dla dzieci. XYZ jest wielofunkcyjną strukturą, mieszczącą małe i duże przestrzenie społeczne i publiczne, takie jak kawiarnie, bary, świetlice, tarasy, budki z lodami, boiska do kosza, piłki nożnej, podwórka, deptaki, zielone skwery, placyki, trawniki, ogródki czy parki. Zaproponowany system projektowania na bazie jednego, nieprzerwanego elementu oraz licznych cięć i zagięć w wybranych miej-

some arguments which would attract new inhabitants to town. At present, considering the centralization and concentration of most scientific and professional centres in Stockholm, such small towns as Hudiksvall have to compete against the capital city and fight for its attractiveness. Its location in the distance of 350 km from this metropolis prevents Hudiksvall from functioning as a residential district meant for the residents of Stockholm. Because of its incomparable offer of employment, entertainment or accessible products, Hudiksvall cannot attract new generations.

The Dense Silence project wants to base the strategy of developing the town on factors entirely independent of the remaining Swedish cities. It focuses on what is most characteristic and unique in Hudiksvall and other northern settlements – silence and isolation. Owing to a reinterpretation of the traditional form of a Swedish summerhouse, a residential hybrid came into existence. It creates the richness of intermingling individual spaces which can fulfill the function of efficiency apartments and bigger flats as well as public objects with places for numerous social events in various scales, studios or simply summerhouses. With such a mass, the number of objects or their arrangement are not really important, whereas the architectonic form recedes into the background; the essence of this project is the way its future occupants will use it. The intended rental of individual houses (which makes a classic example of the traditional functioning of summerhouses in Sweden) secures quiet, privacy and contemplation to their temporary users. At the same time, their extreme accumulation in one place makes the residents aware of staying in a large community which consequently mobilizes them to well-thought-out (or spontaneous) groups actions. Owing to its understated function presented as a package of proposals, the architecture provokes people to use it actively, to change it. It also motivates them to look for new applications, forces them to pursue a continuous interaction and dialogue with the surroundings which gives birth to social bonds between the dwellers. We can say that this project is the background for those who stay in it and for their activities.

In the case of **DENSE SILENCE**, we deal with architecture designed fundamentally and holistically – a new housing environment which intermingles with social spaces. This project is a concept of strategic development for Hudiksvall and an idea for its social reactivation. In the case of another project – **XYZ Structure**, the existing context is real and concerns residential urban areas without any social, public, green or user-friendly spaces.

XYZ Structure is a proposition of designing buildings in such extreme cases which are usually the most intensively developed parts of towns and cities. This project can be adapted to any given place where the limited size of a plot cannot hold a large square, a backyard or a playground. XYZ is a multipurpose structure with small and big social and public spaces, such as cafes, bars, common rooms, terraces, ice-cream parlours, basketball and football pitches, courtyards, promenades, greens, squares, lawns, gardens or parks. The suggested system of designing on the basis of one

scach pozwala wydzielić zróżnicowane przestrzenie o odmiennych funkcjach, a tym samym uzyskać zmieniający się przekrój na długości całego budynku. Rezultatem jest nie tylko interesująca forma architektoniczna, pełna przenikających się, otwartych wnętrz o różnych proporcjach, odmiennym natężeniu światła i cienia, ale także coś, co wydawałoby się niemożliwym – otwarta i nieprzerwana przestrzeń społeczna, pomimo ograniczeń, jakie narzucają stropy i ściany. Z jednej strony zróżnicowany przekrój i przebicia w stropie pomiędzy piętrami łączą wizualnie całe wnętrze, z drugiej sprawiają, że dźwięki i zapachy swobodnie rozchodzą się po całej strukturze. Dzięki temu, będąc po jednej stronie budynku, można słyszeć odgłos odbijającej się piłki do kosza czy dzieci bawiących się na placu zabaw w całkowicie przeciwnym skrzydle obiektu. XYZ może być zastosowane w każdej skali, począwszy od małej architektury poprzez budynki średniej wielkości, skończywszy na wysokościowcach. Projekt jest koncepcją, ideą, propozycją myślenia o architekturze w ekstremalnie gęstych tkankach miasta, a nie skończonym obiektem. Skala, wielkość, forma nie jest istotna, XYZ skupia się na przestrzeni, atmosferze i architekturze w samej sobie. Oferuje zbitą w jedną całość pakiet przestrzeni społecznych w miejscach ich niedoboru lub całkowitego braku.

Zbliżonym przykładem, lecz w przeciwieństwie do utopijnej wizji XYZ structure, całkowicie opartym na realiach, w których powstaje, jest projekt DWA ŚWIATY. Jest to zespół szkół w miejscowości Jacmel na Haiti, realizowany w rejonie doszczętnie zrujnowanym w wyniku trzęsienia ziemi w 2010 roku. Koncepcja wyłoniona została z blisko 60 propozycji i ostatecznie zwyciężyła w dwuetapowym konkursie organizowanym przez Izbę Architektów RP i Izbę Budownictwa.

DWA ŚWIATY to projekt, w którym od samego początku jednym z kluczowych aspektów dla projektantów było opracowanie przestrzeni otwartej i wielofunkcyjnej tak, aby zapewniała integrację nie tylko uczniów, ale także okolicznych mieszkańców. Budynek powstał jako łącznik dwóch dziedzińców o całkowicie odmiennym charakterze – po jednej stronie głośny, otwarty, słoneczny, pełen energii i życia plac sportowy z boiskami i bieżnią, po drugiej zacieniony, cichy, służący do kontemplacji i zajęć w plenerze zielony ogród. Na te przestrzenie całkowicie otwiera się wnętrze budynku. Poszczególne sale lekcyjne oparte są na prostym schemacie półotwartych wnęk w kształcie litery C rozmieszczonych nieregularnie względem siebie w różnych konfiguracjach. Uwolnione w ten sposób przestrzenie pomiędzy ścianami tworzą kolejne miejsca do prowadzenia zajęć i pozwalają na uniknięcie wewnętrznych korytarzy. Nietypowy układ budynku tworzy szkołę przystosowaną do rozmaitych, niestandardowych form nauczania. Istnieje możliwość łączenia sal między sobą bądź z otoczeniem, w których można prowadzić zajęcia zarówno kameralne, jak i grupowe. Otwartość pomieszczeń sprzyja dobremu doświetleniu, przewietrzaniu, naturalnej wentylacji oraz umożliwia ewakuację bezpośrednio na zewnątrz z każdego miejsca budynku. W samych salach lekcyjnych zaproponowano różne układy w zależności od charakteru zajęć – od standardowego ustawienia ławek dla zajęć podstawowych, w których uwaga skupiona jest na nauczycielu, poprzez

uninterrupted element and a number of cuts and bends in chosen places makes it possible to separate diverse spaces with different functions and gain a variable section along the entire building. This results in an interesting architectural form, full of intermingling open interiors with changing proportions and light/shadow intensity, as well as something barely possible – an open and continuous social space in spite of the limitations imposed by the structural ceilings and the walls. On one hand, the diverse section and perforations in the structural ceiling between the floors integrate the entire interior visually; on the other hand, they enable sounds and scents to spread freely across the whole structure. As a result, while staying on one side of the building, one can hear the sound of a basketball bouncing up and down or children playing in the opposite wing. XYZ may be used in any scale – from decorative structures, through medium-sized buildings, up to high-risers. This project is a concept, an idea, a proposition of thinking about architecture in extremely dense urban tissues instead of a completed object. The scale, the size, the form do not really matter. XYZ concentrates on the space, the atmosphere and the architecture itself. It offers a compact package of social spaces in places where they are needed.

A similar example is the TWO WORLDS project. However, contrary to the utopian vision of XYZ Structure, it is firmly based on its reality. It is a complex of schools in the town of Jacmel, Haiti, implemented in a region which was totally destroyed in an earthquake in 2010. The concept was selected from nearly sixty propositions. Finally, it was the winner at a two-stage competition organized by the RP Architects' Chamber and the Contractors' Chamber.

TWO WORLDS is a project whose primary design aspect was the preparation of an open and multifunctional space which would guarantee integration of the schoolchildren as well as the local inhabitants. The building was raised as a connecting passageway between two courtyards of completely different character – noisy, open, sunny and energetic sports grounds with pitches and a track teeming with life on one side and a shady, quiet green garden conducive to contemplation and open-air activities on the other side. The interior of the building opens to these spaces entirely. Individual classrooms are based on the simple scheme of half-open C-shaped recesses arranged irregularly in various configurations. The freed spaces between the walls form more places for classes and help to avoid the internal corridors. The untypical layout of this building adjusts the school to diverse non-standard forms of teaching. There is a possibility of combining the classrooms with each other or with their surroundings and giving lessons to small or big groups. The openness of the rooms is conducive to good illumination, airing and natural ventilation. It also facilitates direct evacuation from every place in the building. The classrooms themselves have various layouts depending on the character of classes – from the standard desk arrangement for elementary classes where attention is concentrated on the teacher, through central or arbitrary layouts, where interaction between the participants is easier, and big tables for group work, to loose distribution and

układy centralne lub arbitralne, gdzie łatwiej zachodzi interakcja pomiędzy słuchaczami, oraz duże stoły do pracy w grupach, po luźną dystrybucję, układ półotwarty, ułatwiający prowadzenie dyskusji i prezentacji. Dzięki takiemu zróżnicowaniu wnętrza szkoła w godzinach popołudniowych może działać jako budynek oświaty, zaś wieczorami jako przestrzeń społeczna do spotkań i integracji miejscowej ludności.

Czy możliwe jest zatem, aby myślenie o przyszłych przestrzeniach społecznych poszło w stronę architektury otwartej, będącej niczym innym jak tłem dla ludzi, pozbawionej jednej, stałej zdefiniowanej funkcji, na rzecz gamy rozwiązań i możliwych zastosowań? Czy możliwe jest, abyśmy projektując budynki przyszłości, nie skupiali się na formie, a wyłącznie na esencji przestrzeni i możliwościach jej adaptacji, pozbawiając jej jakichkolwiek walorów estetycznych? Jako pokolenia żyjące w okresie zmian, jesteśmy zobowiązani także pytania stawiać. Być może z tych wątpliwości i niepokojów zrodzi się kiedyś nowe myślenie o architekturze i kształtowaniu przestrzeni, w których żyjemy. Czy jednak kiedykolwiek uda nam się znaleźć ostateczne odpowiedzi, najlepiej określa w jednym ze swych niedawnych artykułów filozof i socjolog Zygmunt Bauman: *Gdy ludzie są w ruchu, nasuwają się dwa pytania. Pierwsze: przed czym umykają? Drugie: dokąd zdążają? Na pierwsze pytanie odpowiedzi nie brak, mamy ich w gruncie rzeczy aż nadto – przemyślanych i byle jakich, poważnych i żartobliwych, wiarygodnych i chimerycznych. Na próżno wszakże szukamy dotychczas odpowiedzi na pytanie drugie. Szuka każdy z nas, a zwłaszcza sami ludzie w ruchu*⁴.

PRZYPISY:

- ¹ DENSE SILENCE: projekt 2009, Hudiksvall, Szwecja; zespół projektowy: Josefin Gustafsson, Olar Keijer, Jerzy Mazurkiewicz, José Garcia Alamar, Lorena Quiles Escudero; architekt prowadzący: Maciej Siuda.
- ² XYZ Structure: projekt 2008–2010; nagroda m.in.: wyróżnienie w konkursie Present (Rumunia), finalistka oraz nagroda publiczności w konkursie Archiprix (MIT, Boston), prezentacja w Guggenheim Museum w Nowym Jorku oraz na wystawie w Sztuttgarcie; autor: Maciej Siuda.
- ³ DWA ŚWIATY: projekt 2011–2012, realizacja 2013, Jacmel, Haiti; pierwsze miejsce w konkursie; zespół projektowy: Marta Niedbałec, Katarzyna Dąbkowska, Łukasz Piasta, Kamil Rusinek, Jerzy Mazurkiewicz, Andrzej Poznański, Maciej Siuda; współpraca: Roriog Garcia Gonzalez, Gonzalo del Val, Marlene Wegner, Ruann der Wannenberg; Konstrukcja: GP Konstruktor; Instalacje elektryczne: Julian Galecki; Instalacje sanitarne: Grzegorz Tomaszczyk.
- ⁴ Zygmunt Bauman, artykuł 2011 – rok ludzi w ruchu, „Social Europe Journal”, 12/2011.

BIBLIOGRAFIA:

Zygmunt Bauman, 2011 – rok ludzi w ruchu, w: „Social Europe Journal” 12/2011.

half-open layouts facilitating discussions and presentations. Owing to such a diverse interior, the school can serve as an educational object in the morning and in the afternoon and as a social space for meetings which integrate the local population in the evening.

Can thinking about future social spaces go towards open architecture being the background for people, resigning from one constant defined function for the sake of the full gamut of solutions and possible applications? Can we – the designers of future buildings – concentrate on the essence of a space and the possibilities of adapting it instead of its form and deprive it of its esthetic values? As generations living in a period of transformations, we are obliged to ask such questions. One day, perhaps, our doubts and anxieties will give birth to a new mode of thinking about architecture and the formation of the spaces we live in. The philosopher and sociologist Zygmunt Bauman refers to these fundamental questions in one of his latest articles:

*“When people are in motion, two questions arise. Firstly, what are they running from? Secondly, where are they heading? In fact, we have too many answers to the former question – well-thought-out and random, serious and humorous, reliable and chimerical. We still search for an answer to the latter question in vain. All of us do, especially the people in motion themselves”*⁴.

ENDNOTES:

- ¹ DENSE SILENCE: design 2009, Hudiksvall, Sweden; designing team: Josefin Gustafsson, Olar Keijer, Jerzy Mazurkiewicz, José Garcia Alamar, Lorena Quiles Escudero; supervising architect: Maciej Siuda.
- ² XYZ Structure: design 2008–2010; honourable mention at the Present competition (Romania), finalist and public choice award at the Archiprix competition (MIT, Boston), presentation at the Guggenheim Museum in New York and at an exhibition in Stuttgart, author: Maciej Siuda.
- ³ TWO WORLDS: design 2011–2012, implementation 2013, Jacmel, Haiti; first award at the competition; designing team: Marta Niedbałec, Katarzyna Dąbkowska, Łukasz Piasta, Kamil Rusinek, Jerzy Mazurkiewicz, Andrzej Poznański, Maciej Siuda; cooperation: Roriog Garcia Gonzalez, Gonzalo del Val, Marlene Wegner, Ruann der Wannenberg; construction: GP Konstruktor; electric installations: Julian Galecki; sanitary installations: Grzegorz Tomaszczyk.
- ⁴ Zygmunt Bauman, 2011 – rok ludzi w ruchu, In: „Social Europe Journal” 12/2011.

BIBLIOGRAPHY:

Zygmunt Bauman, 2011 – rok ludzi w ruchu, In: „Social Europe Journal” 12/2011.

ILUSTRACJE / ILLUSTRATIONS:

- il. 1. Dense Silence – widok ogólny / Dense Silence – general view
- il. 2. Dense Silence – hybryda społeczno-mieszkalna / Dense Silence – social and residential hybrid
- il. 3. Dense Silence – wariacje jednostki mieszkalnej / Dense Silence – residential unit variations
- il. 4. XYZ structure – zasada projektowania / XYZ Structure – design principle
- il. 5. XYZ structure – makietka robocza / XYZ Structure – working model
- il. 6. XYZ structure – schematy przekrojów / XYZ Structure – section diagrams
- il. 7. XYZ structure – wnętrza / XYZ Structure – interior
- il. 8. Dwa światy – widok budynku / Two Worlds – view of the building
- il. 9. Dwa światy – schemat układu / Two Worlds – layout diagram
- il. 10. Dwa światy – makietka / Two Worlds – model

